

Volum omagial Nicolae Iorga, București, Edit. Academiei Române, Academia Română, Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie, Seria IV, Tomul XXXIV, 2010, 110 p.

Sub un titlu relativ modest, *Volum omagial Nicolae Iorga*, Academia Română vine în fața celor pasionați de trecut cu un nou și remarcabil demers istoriografic dedicat uneia dintre cele mai mari personalități ale culturii române, istoricul Nicolae Iorga. Rezultat al unui efort colectiv, volumul nu își propune o dezbatere amănunțită a operei cunoscutului istoric. Dimpotrivă, cei nouă autori au încercat, și considerăm noi că au și reușit, să vină în fața cititorilor cu articole prin care să evidențieze și să omagieze personalitatea remarcabilă a celui care a fost Nicolae Iorga. Prin demersul de față, nu intenționăm să realizăm o recenzie a acestui volum, dorința noastră este aceea de a semna apariția sa și, sperăm noi, prin scurtele prezentări ale fiecărui articol, să stârnim curiozitatea celor pasionați de istorie și de personalitatea lui Nicolae Iorga. Nu putem însă să nu remarcăm maniera dezinvoltă în care autorii și-au expus punctele de vedere, manieră pe care o considerăm benefică, precum și impresionantele și valoroasele surse de documentare care stau la baza materialelor publicate.

Articolul de debut al acestui volum este cel semnat de acad. Dan Berindei, *Nicolae Iorga astăzi*, prin care se scoate în evidență faptul că Nicolae Iorga nu numai că s-a identificat cu România, dar în același timp a fost și un savant al umanității. Și-a întemeiat demersurile interpretative pe izvoare pe care el le-a descoperit, a fost editor a mii de documente și a acordat o mare atenție relatărilor călătorilor străini. Istoria universală a reprezentat un domeniu de predilecție al studiilor și cercetărilor sale, volumele de izvoare dedicate Cruciadelor târzii și mai ales monumentala sa sinteză a istoriei lumii în patru volume aveau să afirme contribuția pe care marele savant a dat-o istoriei universale. N-a fost popor european și nici țară europeană care să fi scăpat atenției sale și căreia să nu-i consacre măcar câteva pagini. Teoretizarea istoriei prin cursurile sale inaugurale, ca și prin unele conferințe a reprezentat o altă latură a activității lui. În ultimii ani ai vieții l-a preocupat realizarea unei istoriologii, nouă abordare a istoriei umanității, lucrare care, realizată, i-ar fi adus aprecierea celor mai de seamă slujitori ai istoriografiei mondiale. De asemenea, făcând referiri și la activitatea politică a lui Nicolae Iorga, Dan Berindei afirmă că în calitatea sa de parlamentar și de întemeietor de partid, cuvântările lui Iorga au avut un puternic impact dincolo de incinta Parlamentului, devenind un model de comportament printre contemporanii săi.

Rareori un om a produs atâta vâlvă în epoca sa și încă mai rar s-a întâmplat ca o creație de asemenea dimensiuni să intre atât de repede în conul de umbră al memoriei colective, afirmă acad. Alexandru Zub în articolul său intitulat *Un istoric al vieții: N. Iorga*. Și tot de la Alexandru Zub aflăm că, deși nu dispunem integral de opera lui Nicolae Iorga, și că nici măcar nu există o selecție rezonabilă a acesteia, oricine poate să-și dea seama că temele abordate de Iorga sunt de o mare diversitate, legându-se de evenimente cum ar fi criza orientală din primii ani ai secolului XX, războiul de întregire, organizarea păcii, revizionismul interbelic, etc. O comemorare, un congres erau pentru Nicolae Iorga ocazii de a se concentra asupra unui subiect sau altul, cu rezultate ce au surprins adesea pe contemporani. Realizând o trecere în revistă a scrierilor lui Nicolae Iorga, Alexandru Zub observă că la începutul activității sale domină scrierile menite a-i asigura calificarea și poziția didactică. Vin apoi lucrări de extindere a informației istorice de polemică cu vechea școală, de evocare a provinciilor noastre, a unor figuri simbolice, lucrări urmate de altele urmărind să integreze experiența românească în istoria lumii. La fel ca și alți autori ai acestui volum, Alexandru Zub nu putea să nu menționeze că sfârșitul tragic, din 27 noiembrie 1940, l-a surprins pe Iorga lucrând la o altă mare sinteză, istoriologia umană, din care ni s-au păstrat doar prefața și diverse materiale din volum.

Acad. Mircea Petrescu Dâmbovița, fost student al marelui savant, publică un interesant și emoționant articol, *Profesorul Nicolae Iorga în amintirea unui student al său*. Aflăm astfel că prelegerile lui Iorga erau urmărite cu deosebită atenție de studenții din diferiți ani, studenți care umpleau până la refuz sala și care erau copleșiți de dimensiunile neobișnuite ale informației și de profunzimea gândirii profesorului lor în domeniul vast al istoriei universale. Seminarul era ținut tot de prof. Iorga, având ca temă traducerea și interpretarea unor texte de latină medievală. În ceea ce privește orele de seminar, autorul și-a amintit că N. Iorga nu a lipsit niciodată, chiar dacă erau numai 4-5 studenți prezenți la seminar. Mai aflăm din acest articol că acad. Dâmbovița a avut și marea șansă de a fi a lucrat în biblioteca personală a prof. Iorga, întocmind numeroase fișe bibliografice. Cu prilejul acestei documentări, a reținut activitatea febrilă de acasă a lui Iorga, care includea, pe lângă uriașa muncă editorială, contactele cu diferite personalități și întocmirea zilnică a articolelor de fond din ziarul „Neamul Românesc”. Acad. Camil Mureșanu, în demersul domniei sale, reflectă activitatea lui Nicolae Iorga în ultimii săi ani, consemnată în reviste de cultură din Transilvania. Cititorul acestui articol află, în primul rând, că în revistele de cultură opera istorică a lui Iorga nu a fost comentată cu frecvența cu care ea apare sub condeiul specialiștilor în materie. În schimb, este evidențiată multilateralitatea inițiativelor marelui savant, calitatea sa de a fi un îndrumător al unor direcții de gândire. De exemplu, în „Gând Românesc”, într-un comentariu la încercarea de a scrie o istorie a sămănătorismului, eseistul Ovidiu Papadima releva rolul lui Iorga în îndrumarea curentului literar respectiv pe un făgaș mai limpede conturat decât cel de pe care pornise. O revistă care, în Transilvania, pare să se fi ocupat mai des de opera lui Iorga a fost „Familia”, reeditată la Oradea într-o serie nouă. Pagini numeroase i-a dedicat criticul și istoricul literar Octav Șuluțiu, care s-a oprit mai ales asupra volumelor de memorii, despre care spunea următoarele: „acest prim volum de memorii nu e numai povestea unei tinereți, ci și fresca unei epoci...., e o operă a unei mentalități în același timp”. Referindu-se la volumul al doilea al memoriilor, același comentator nu ezită în asumarea unor notații aspre – N. Iorga judecă subiectiv, adică unilateral. Titu Maiorescu e pentru el un om rău, iar I.I.C. Brătianu un om plin de importanța persoanei sale. În schimb, evocând războiul de reîntregire, memorialistul s-a depășit, trecând „de la portretul unui om la acela al unui neam”. Alte reviste ardelenene care au scris despre Nicolae Iorga au fost „Țara Bârsei” și „Revista Blajului”, aceasta din urmă înfățișându-l pe Iorga vorbind la serbările administrative de la Piața Libertății din 1934, punând accent și pe imaginea gesturilor sale oratorice.

Acad. Ștefan Ștefănescu, în *N. Iorga despre Mihai Viteazul*, afirmă că scrierile lui Iorga despre Mihai Viteazul au avut, în pregătirea momentului 1918, un rol similar celui pe care l-a reprezentat opera lui N. Bălcescu pentru generația anului 1848. Preocuparea lui Iorga pentru creația politico-statală a lui Mihai Viteazul, cu valoare de simbol, s-a manifestat încă din anii studenției și i-a rămas o constantă până la sfârșitul vieții. Iorga s-a identificat cu ideea de unitate a neamului, impunându-se ca unul dintre militanții cei mai energici pentru realizarea idealului național de la 1918. Descoperirile în arhivele de la Viena au făcut ca, în 1898, N. Iorga să publice în „Analele Academiei Române”, *Documente nouă, în mare parte românești, referitoare la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*. Este vorba de instrucțiunile în limba română date de Mihai Viteazul solilor trimiși de el la Curtea împăratului Rudolf. În 1903, Iorga a publicat un volum de *Acte relative la războaiele și cuceririle lui Mihai Viteazul* iar în 1915 a apărut lucrarea *Istoria lui Mihai Viteazul după spusele lui și după mărturiile celor de atunci, povestită pentru sătenii și ostașii României la 1915*. Ștefan Ștefănescu atrage atenția că tuturor acestor volume li se adaugă și comunicările despre istoria lui Mihai Viteazul susținute de Iorga în cadrul Academiei Române, lucrări, la rândul lor, de mare valoare științifică, prin ineditul informațiilor și concluziilor lor.

Acad. Ioan-Aurel Pop, în interesantul material publicat în acest volum, scoate în evidență faptul că, prin publicarea, la 1900, a *Diplomelor maramureșene din sec. XIV-XV*, i s-a oferit lui Iorga prilejul nu numai de a stăruia asupra istoriei românilor din acea regiune, dar și de a remarca câteva noi caracteristici ale diplomelor, neobservate până atunci, caracteristici publicate în scrierile sale de la începutul perioadei interbelice. De asemenea, Ioan Aurel Pop atenționează asupra importanței asocierilor pe care Iorga le-a făcut cu Moldova și care, puse în legătură cu toponimia, oronimia și antroponimia generale din Maramureș, s-au dovedit a fi mult mai bogate și mai largi. De asemenea, cititorul mai află că Nicolae Iorga este cel dintâi istoric care aduce înaintea publicului cunoscător ideea unității spirituale a păturii cneziale românești, lucru confirmat de cercetările ulterioare, cele mai multe dintre sugestiile marelui istoric devenind, mai apoi, adevărate direcții de cercetare pentru istorici.

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș, în al său amplu și documentat articol sugestiv intitulat *Nicolae Iorga – „Ultimul bărbat goethean”*, pune în evidență faptul că Nicolae Iorga este un subiect de care nu te poți apropia decât cu mare greutate. N. Iorga a excelat în istoriografie, scriind el însuși o bibliotecă întreagă de cărți de istorie. Istoria a fost pentru Iorga mai mult decât materia cercetării, interpretării, scrierii și conferențierii. A fost cea mai importantă filosofie de viață, căci în istorie se găsea pe terenul realității trăite și care urma a se derula. Între cele două războaie mondiale, Nicolae Iorga a fost un ferment dinamic al procesului de modernizare a României. S-a implicat, la începutul anilor '20, în reconfigurarea instituțională și constituțională a țării, propunând formule europene pentru structurarea sistemului partidist și funcționarea statului. Intrat în viața politică în tragicul an 1907, Iorga s-a înscris într-un militantism politic rațional și constructiv, menit a duce la reformarea și modernizarea societății. Deși nu a avut o sensibilitate aparte pentru aspectele economice, a căutat să convingă lumea politică și de afaceri de necesitatea valorizării raționale a resurselor materiale și umane ale României unite. Guvernând în perioada crizei economice, a sesizat și enormele discrepanțe sociale, dar și efectele lor asupra politicii și sistemului democratic. În anii '30 a fost deosebit de virulent față de cei care atacau democrația și statul de drept, iar implicarea sa ardentă în viața social-politică autohtonă i-a atras numeroase critici din partea mediului politic și intelectual românesc. Criticând ancorarea predilectă în „tradiționalism”, atrăgea atenția, în anii '30, că omenirea încă nu a intrat valoric în secolul XX. Neîncetând niciodată să afirme că este istoric, Iorga a pus la dispoziția țării sale generozitatea, energia și competența dobândite de el în contactul permanent pe care l-a avut cu realitatea contemporaneității. Semnalând faptul că Nicolae Iorga a căzut victima asasinatului politic într-unul dintre cei mai tragici ani ai istoriei românești, profesorul Pușcaș, în paginile lucrării sale, aduce acuze liderilor politici și de stat din acea vreme față de modul în care s-au comportat față de ultimii ani de viață a lui Iorga și față de „embargoul” instituit de autorități în ziua ceremoniei funerare a marelui istoric.

Dr. Veronica Turcuș introduce în circuitul științific un document inedit despre Nicolae Iorga, document păstrat în arhiva Școlii Britanice din Roma. Din materialul publicat, reiese faptul că Nicolae Iorga era cunoscut și printre istoricii britanici, întreținând un interesant dialog mai ales cu cei care dezvoltaseră preocupări de cercetare similare. Istoricul W. Miller s-a numărat astfel printre corespondenții constanți ai savantului român, devenind chiar unul din prietenii săi. Veronica Turcuș semnalează că unul dintre momentele în care interesul științific al lui N. Iorga pentru Marea Britanie va înregistra un crescendo a fost cel al participării României la Primul Război Mondial, lucru demonstrat ulterior de scrierile sale.

Dr. Dorina N. Rusu evocă activitatea lui Nicolae Iorga în calitatea sa de membru al Academiei Române. Autoarea subliniază că, odată ajuns membru corespondent în 1897, Iorga s-a dovedit a fi deosebit de activ, prezentând numeroase comunicări științifice în care făcea cunoscute rezultatele investigațiilor întreprinse. În anul 1910 a fost ales membru titular al Academiei Române și, ca nimeni altul, N. Iorga a prezentat sub cupola Academiei Române un număr impresionant de comunicări științifice, în care a abordat o tematică deosebit de vastă: genealogie și cronologie, istorie locală, istoria bisericii și armatei, istoria artei și literaturii, istoria unor popoare, privită întotdeauna în legătură cu istoria românilor, etc. Activitatea lui Nicolae Iorga la Academia Română s-a făcut remarcată și în calitatea sa de președinte al Secțiunii Istorice sau ca membru în diverse comisii; în calitate de membru titular a recomandat alegerea de noi membri (I. Nistor, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Nicolae Bănescu); a luat atitudine în ce privește organizarea internă a Academiei și și-a înscris numele și printre cei mai de seamă donatori. Activitatea desfășurată de Nicolae Iorga în cadrul Academiei Române a fost prețuită de colegii săi, erudiția și prestigiul de care se bucura în țară și în străinătate au făcut ca suprema instituție de cultură să-l propună pentru premiul Nobel în 1931. După moartea sa, numele lui Nicolae Iorga a fost adesea invocat în cadrul Academiei Române, activitatea și valoroasa sa operă istoriografică ajungând, până în zilele noastre, un reper pentru toți membrii înaltului for de cultură, și nu numai.

În finalul acestor succinte prezentări considerăm lucrarea o reușită. Serios și atractiv în același timp, acest volum omagial Nicolae Iorga poate fi considerat deja un punct de referință în istoriografia română contemporană, și merită cea mai bună soartă care îi poate fi rezervată unei cărți: aceea de a fi cât mai mult citită, tradusă și reeditată.

Marcela Sălăgean